

ALKALMI ÖNKÉNTESÉGGEL A KULTÚRÁÉRT – EGY NEMZETKÖZI KUTATÁS EREDMÉNYEI

SZOKOLAY DÁVID¹

Hersberger-Langloh, Sophie E. – von Schnurbein, Georg – Kang, Chulhee – Almong-Bar, Michal – Butcher García-Colín, Jacqueline – Ray García, Martha (2022): For the Love of Art? Episodic Volunteering at Cultural Events. *VOLUNTAS. International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 33(3) pp. 428-442. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11266-021-00392-0>

BEVEZETÉS

Hosszasan lehetne vitatkozni arról, hogy mely gazdasági szektor a legnagyobb vesztese a jelenleg is zajló világválság, a szomszédunkban zajló háborús konfliktus, vagy az alighogy lezárult pandémiás időszak következményeinek. Jómagam egyértelműen a kulturális szektor mellett foglalnék állást, aminek háttérében az áll, hogy gazdasági világválság idején jellemzően megváltozik a prioritások sorrendje. Gyakori – az elmúlt évtizedek tapasztalatai alapján –, hogy a kormányzatok a művészetet egyfajta nélkülözhető luxuscikknek detektálják, és válság idején ott szorítanak a nadrágszíjon, ahol tudnak: elvonják a támogatást a kulturális szektortól, hogy a rendelkezésükre álló pénzüsszeget inkább más, számukra fontosabbnak ítélt területek finanszírozására fordítsák (Foss 2020). Ez a tendencia jellemző volt a legtöbb európai ország államháztartási stratégiájára a 2008-as világválság esetén, és úgy tűnik, visszaköszön napjainkban is (Ratten 2021). Ennek nyomán a legtöbb, művészettel foglalkozó szervezet vagy alapítvány fokozottan rákényszerült arra, hogy fizetett alkalmazottak helyett önkénteseket toborozzon. Számos kulturális esemény vagy fesztivál megvalósítása valósággal elképzelhetetlen lenne önkéntesek bevonása nélkül (Alexiou 2020). Ez a jelenség adja az aktualitását Sophie E. Hersberger-Langloh, Georg von Schnurbein, Chulhee Kang, Michal

¹ Szokolay Dávid, pszichológia (BA) hallgató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Almog-Bar, Jacqueline Butcher García-Colín és Marta Ray García 2022-es tanulmányának. A szerzők egy több mint 2000 fős nemzetközi mintán vizsgálták a kulturális rendezvényeken való önkéntes szerepvállalás jellegzetességeit, 15 ország állampolgárainak bevonásával. A kutatás fő célja annak a feltárása volt, hogy különböznek-e egymástól motivációikban és szociális háttérükben a művészeti, illetve a szociális jellegű eseményeken önkéntes munkát végzők. Elsőként röviden összefoglalom a tanulmány elméleti háttérét. Ezt követően rátérek a szerzők által alkalmazott módszerekre, és bemutatom a fontosabb eredményeket. Végezetül ismertetem a kutatás erősségeit és gyengeségeit, valamint az eredmények fényében levonható elméleti és gyakorlati következtetéseket.

A TANULMÁNY ELMÉLETI HÁTTERE

A különböző kulturális programokon, fesztiválokon, koncerteken, esetleg gálaeseményeken való önkéntes tevékenység egyike, az epizodikus önkéntesség sajátos megnyilvánulási formáinak (Lockstone-Binney et al. 2010). A XXI. századra jellemző a proszociális viselkedés eme válfajának fokozott térhódítása, a hosszabb távra szóló és fokozott elköteleződést igénylő önkéntes munkával szemben (Vas 2023). Ennek ellenére kevés kutatás született mind általánosságban véve az epizodikus önkéntesség, illetve célirányosan a kulturális eseményeken való önkéntes szerepvállalás háttértényezőinek vonatkozásában. Így a tárgyalt kutatás két szempontból is úttörőnek számít.

Noha a rendszeres és hosszútávú önkéntes munkát végzőket már számos szociodemográfiai jellemző mentén vizsgálták, úgymint a nem (Wilson 2000), az életkor (Gray et al. 2012), a vallás (Krause – Rainville 2018) és az anyagi helyzet (Ariza-Montes – Roldán-Salgueiro 2015), mégisincs általános érvényű konszenzus ezen a területen.

Ugyanez mondható el a motivációs háttértényezőkkal kapcsolatban is. Hersberger-Langloh és munkatársai alapvetően a hagyományos elméleti modellre támaszkodnak, melynek értelmében az önkéntes tevékenység nyugodhat intrinzik, illetve extrinzik motivációs bázison is (Finkelstein 2009). Előbbi esetben az önkéntes élvezetet lel magában az adott feladatban, míg utóbbi helyzetben valamilyen külső cél elérése motiválja, legyen az anyagi jutalom vagy a társak részéről érkező elismerés.

Mindemellett a korábbi kutatások azt is megállapították a rendszeres és hosszútávú önkéntességgel kapcsolatban, hogy azok a személyek, akik pozitív tapasztalatokkal gazdagodtak korábbi önkéntes tevékenységeik során, a későbbiekben is nagyobb valószínűséggel vesznek részt hasonló tevékenységben (Trautwein et al. 2020).

A szerzők a témában publikált tudományos cikkek rövid interpretálását követően fogalmazzák meg munkájuk célkitűzését. A vizsgálat erősen feltáró jellegét hangsúlyozza, hogy a cikk írói nem rendelkeznek konkrét hipotézisekkel, csupán kutatási kérdéseket vetnek fel, melyek a következők:

- Van-e különbség a kulturális eseményeken és a szociális szférában epizodikus jelleggel tevékenykedő önkéntesek között a szociodemográfiai jellemzők, a motiváció és a korábbi tapasztalatok tekintetében?
- A művészeti programokon szerepet vállaló epizodikus önkéntesek esetében a korábbi tapasztalatok növelik-e az arra való hajlandóságot, hogy a jövőben is éljenek hasonló lehetőségekkel?

A TANULMÁNY MÓDSZERTANA

A vizsgálati mintában 15 ország (Amerikai Egyesült Államok, Ausztrália, Bahrein, Dél-Afrika, India, Izrael, Japán, Kína, Kolumbia, Kuvait, Mexikó, Oroszország, Svájc, Szaúd-Arábia, Tanzánia) lakosai képviseltették magukat. Közülük 732 fő végzett korábban epizodikusan önkéntes munkát szociális jellegű eseményeken (úgy mint: hajléktalanoknak való ételosztás vagy természeti katasztrófák áldozatainak a megsegítése). Összesen 1712 személy alkotta a vizsgálat célcsoportját, akik kulturális programok, fesztiválok, koncertek, kiállítások megvalósításához járultak hozzá önkéntes alapon.

A kutatás során kvantitatív és kvalitatív módszerek egyaránt felhasználásra kerültek. A résztvevőkkel digitális formában terjesztett tesztbattériát és félig strukturált interjút vettek fel. A kérdések elsősorban a motivációikra, szociodemográfiai jellemzőikre és korábbi önkéntesi tapasztalataikra vonatkoztak.

A KUTATÁS EREDMÉNYEI

A statisztikai elemzések szignifikáns különbséget mutattak ki a szociális, illetve a kulturális eseményeken önkéntes munkát vállaló magánszemélyek szociodemográfiai jellemzői között.

A kulturális eseményeken résztvevő önkéntesek többségükben fiatalabbak, kevésbé vallásosak és szerényebb jövedelemmel rendelkeztek a másik csoporthoz képest. Ráadásul a kulturális programok önkéntesei között nagyobb számban voltak férfiak, mint a szociális eseményeken résztvevők között.

Mindkét csoportnál egyaránt megjelentek extrinzik és intrinzik motivációk is. A kulturális önkénteseknek a közösséghez való tartozás és a munkafolyamatból eredő élmény voltak az elsődleges belső motivációi, míg a szociális önkénteseknél a másoknak való példamutatás. A külső motivációkat illetően a művészeti programon résztvevőknél a tevékenységért kapott igazolásból származó különböző juttatások és barátaik felkérése volt a domináns, míg a különböző társadalmi és egészségügyi eseményeken segédkezőknél a vágy polgári kötelességeik teljesítésére.

További különbség, hogy a kulturális eseményeken szerepet vállalók pozitívabban értékelték korábbi önkéntes tapasztalataikat, viszont a szociális önkéntesekhez képest mennyiségileg kevesebb önkéntes tapasztalattal rendelkeznek. Ez az eredmény rendkívül érdekes annak tükrében, hogy hiába rendelkeztek több pozitív tapasztalattal a kulturális önkéntesek, ennek ellenére mégis ritkábban élnek hasonló lehetőségekkel. Ez az ellentmondás számos további kutatási kérdést felvet.

A művészeti programoknál elsősorban intrinzik motivációk, tehát a tevékenység élvezete és a közösséghez való tartozás jelezte előre leginkább a jövőbeli önkéntes-hajlandóságot. Ellenben azoknál a személyeknél, akiknek fő motivációs hajtóereje külső erőforrásokból táplálkozott, mint például a képességeik kibontakoztatása vagy a kapcsolati tőkájük megalapozása, csökkent a valószínűsége annak, hogy a jövőben önkéntes munkájukkal támogassák egy kulturális esemény létrejöttét.

A KUTATÁS ERŐSSÉGEI ÉS TANULSÁGAI

A szerzőket jelen munkájukban elsősorban az a cél vezette, hogy feltárják a szociális-egészségügyi, illetve kulturális eseményeken epizodikus jelleggel önkéntes tevékenységet végzők szociodemográfiai jellemzői, motivációi és korábbi önkéntes tapasztalatai között fennálló esetleges különbséget.

A kutatás elsődleges pozitívuma, hogy több nemzet fiataljainak bevonásával zajlott le: 15 különböző kultúrával, földrajzi elhelyezkedéssel és vallási hagyományokkal rendelkező ország vett részt benne. A rendkívül heterogén mintavételi mód lehetővé tette a szerzők számára, hogy kiküszöböljék az esetleges kulturális különbségeket, és ezáltal nagyobb bizonyossággal általánosíthatták a következtetéseiket. A minta multinacionális sokszínűségéből adódóan arra is alkalmas lett volna, hogy a szerzők kulturális különbségeket vizsgáljanak, azonban ők ezt nem tették meg. A későbbiekben, véleményem szerint, érdemes lenne élni ezzel az implikációval is.

A módszertan másik erőssége, hogy az adatfelvétel során kvantitatív és kvalitatív eszközök, tehát digitális formában terjesztett kérdőívcsomagok és élőben felvett, félig strukturált pszichológiai interjúk anyagai egyaránt elemzésre kerültek.

Mint ahogy minden pszichológiai kutatásnak, így Hersberger-Langloh és munkatársai vizsgálatainak is megvannak a maga korlátai, melyekre a cikkben ők maguk is utalást tesznek. Ezek közül a leginkább szembetűnő, hogy az általuk vizsgált különböző szociodemográfiai változókat, úgymint a személyes jövedelem vagy a vallásos elköteleződés, nem kezelték kellőképpen differenciáltan. Egy jövőbeli kutatásban kifejezetten ezekre a jellemzőkre irányuló, komplexebb kérdőívvel lehetne korrigálni ezt a hiányosságot.

Ugyanez elmondható a motivációs háttértényezőkkel kapcsolatban is. A szerzők ugyanis a motivációt dichotóm változóként kezelték, amely kizárólag extrinzik vagy intrinzik lehet. Ez a hozzáállás azóta már meghaladottnak számít a proszociális viselkedés szakirodalmában. Tanulmányuk elméleti bevezetőjében utalást tesznek a jóval összetettebb, többfaktoros megközelítésekre is, mint például Clary és szerzőtársai (1996) elméleti modellje, melynek értelmében hat különböző motiváció állhat az önkéntes tevékenység háttérében. Egy soron következő kutatásban érdemesebb lenne az általuk leírt definíciós keretben mozogni, mivel így pontosabb képet kaphatnánk a kulturális önkéntesség motivációs bázisáról.

Jelen vizsgálat számos gyakorlati alkalmazhatósági lehetőséget rejt magában. Az eredmények elsősorban a különböző kulturális programok szervezői számára lehetnek hasznosak, akik Hersberger-Langloh és munkatársai jóvoltából pontosabb képet kapnak arról, hogy önkéntesek toborzásánál mely társadalmi réteg lehet az elsődleges célcsoport, és, hogy milyen eszközökkel lehetne motiválni őket.

Mindent egybevetve a tárgyalt kutatás feltáró jellegű a kulturális önkéntesek motivációira, szociodemográfiai jellemzőire, korábbi tapasztalataira és későbbi feladatvállalásukra

vonatkozólag. Gyakorlati implikációi különös relevanciát jelentenek 2023-ban, a gazdasági válság következtében a különböző kulturális szervezetek fokozottan rá vannak kényszerülve arra, hogy önkénteseket toborozzanak.

Soraimat Pilinszky János gondolatával zárom, aki mintegy évszázaddal előre megfogalmazta Hersberger-Langloh eredményeinek esetleges hozzájárulását a társadalom nehéz időkben való testi-lelki jólétéhez: „Hogy az írásnak, az én írásaimnak van-e missziójuk, azt nem tudom megítélni. Nem is lehet talán. De hát ki tudja, hány ember ül éjjel a szobájában és hallgat Bachot szerte a világon? Hogy ez miket indított el, sosem fogjuk megtudni. Holott ez volna talán az emberiség valódi története...”²

IRODALOM

- Alexiou, Melissa-Vasiliki (2020): Experience economy and co-creation in a cultural heritage festival: Consumers' views. *Journal of Heritage Tourism*, 15(2) pp. 200-216.
DOI: <https://doi.org/10.1080/1743873X.2019.1632867>
- Ariza-Montes, Antonio – Roldán-Salgueiro, José (2015): Employee and volunteer: An unlikely cocktail? *Nonprofit Management and Leadership*, 25(3) pp. 255-268.
DOI: <https://doi.org/10.1002/nml.21121>
- Clary, E. Gil – Synder, Mark – Stukas, Arthur A. (1996) Volunteers' motivations: Findings from a national survey. *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, 25(4) pp. 485-505.
DOI: <https://doi.org/10.1177/08997640962540>
- Finkelstien, Maria A. (2009): Intrinsic vs. extrinsic motivational orientations and the volunteer process. *Personality and Individual Differences*, 46(5-6) pp. 653-658.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.paid.2009.01.010>
- Foss, Nicolai J. (2020): Behavioral strategy and the COVID-19 disruption. *Journal of Management*, 46(8) pp. 1322-1329.
DOI: <https://doi.org/10.1177/0149206320945015>
- Gray, Edith – Khoo, Siew-Ean – Reimondos, Anna (2012): Participation in different types of volunteering at young, middle and older adulthood. *Journal of Population Research*, 29(4) pp. 373-398.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s12546-012-9092-7>
- Krause, Neal – Rainville, Gerard (2018): Volunteering and psychological well-being: Assessing variations by gender and social context. *Pastoral Psychology*, 67(1) pp. 43-53.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s11089-017-0792-y>
- Lockstone-Binney, Leonie – Holmes, Kirsten – Smith, Karen – Baum, Tom (2010): Volunteers and volunteering in leisure: Social science perspectives. *Leisure studies*, 29(4) pp. 435-455.

² Kipke Tamás (1978): Csönd és szemlélődés. *Új ember*, 34(1).

DOI: <https://doi.org/10.1080/02614367.2010.527357>

Ratten, Vanessa (2021): Coronavirus (Covid-19) and entrepreneurship: cultural, lifestyle and societal changes. *Journal of entrepreneurship in emerging economies*, 13(4) pp. 747-761.

DOI: <https://doi.org/10.1108/jeee-06-2020-0163>

Trautwein, Stefan – Liberatore, Florian – Lindenmeier, Jörg – von Schnurbein, Georg (2020): Satisfaction with informal volunteering during the COVID-19 crisis: An empirical study considering a Swiss online volunteering platform. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 49(6) pp. 1142-1151.

DOI: <https://doi.org/10.1177/0899764020964595>

Vas Éva (2023): Az ifjúsági önkéntesség új trendjei. *Önkéntes Szemle*, 3(1), pp. 155-159.

Wilson, John (2000): Volunteering. *Annual review of sociology*, 26(1) pp. 215-240. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.26.1.215>